

Forord til den danske udgave

Dette essay, hvis første tyske udgave udkom i sommeren 2015, var et forøg på at bringe tankemæssig orden i egen forståelse af Mellemøsten og identificere de trends, som vil påvirke regionens videre udvikling, selv hvis disse trends skulle vende eller blive brudt. Trods henvisningerne til de lange og mellemlange tidslinier er bogen således også til dels et øjebliksbillede, som nu, to år senere, på forskellige områder ville falde anderledes ud. Da de relevante trends fortsat er effektive, har jeg til denne ny danske udgave ikke korrigeret de enkelte tekstdele for dermed så at sige at retouchere billedet. Det giver imidlertid mening i det følgende at sætte fokus på nogle af de aktuelle udviklinger.

Hvad angår Mellemøsten i 2017, så er det internationale statssamfund især optaget af tre udviklinger: de forskellige aktørers bestræbelser på endelig at bringe borgerkrigen i Syrien til en afslutning og overvinde det såkaldte Islamisk Stat (IS), polariseringen mellem Saudi-Arabien og Iran og de regionale virkninger af dette spændingsforhold, samt USA's nypositionering under præsident Trump.

I juni 2017 sagde chefen for Hovedoperationsdirektoratet i den russiske generalstab, generaloberst Sergej Rudskoj, i en tale: "Borgerkrigen i Syrien er i realiteten ophørt." Det var, mildt sagt, en optimistisk tolkning af den militære udvikling, for især i landets

sydlige og centrale dele falder der dagligt stadig bomber. Man må ønske for menneskene i Syrien, at generalen blot har været et par uger forud for begivenhederne. For mens dette forord skrives, er der faktisk tegn på, at de militære konfrontationer mellem Assad-regeringens tropper og den væbnede opposition nærmer sig deres afslutning. For at undgå misforståelser: Når jeg taler om ”opposition”, mener jeg de politiske og militære formationer, som deltager i fredsforhandlinger eller i princippet er indstillede herpå; ikke de terroristiske grupper, som ikke har nogen interesse i en fredelig bilæggelse af konflikterne. Regeringen har ikke mindst takket være russisk og iransk hjælp været i stand til at hævde sig, dog uden entydigt og overalt at kunne besejre oppositionskræfterne. En afslutning på kamphandlingerne mellem regerings- og oppositionsstyrkerne, således som den russiske ledelse aktivt forsøger at formidle det, ville stabilisere frontlinierne og give plads til politiske forhandlinger. Samtidig ville den internationale og lokale kamp mod IS, som siden 2014 har fundet sted, parallelt med ”borger”krigen i Syrien, fortsætte.

Krigen i Syrien

Den syriske krig begyndte som en lokal konflikt, som en konfrontation mellem et autoritært regime og en knap organiseret oppositionsbewægelse, der hurtigt udviklede sig til en militariseret og i stigende grad også til en regional og internationaliseret konflikt, hvori – som der bliver påpeget nedenfor – stadig flere regionale og

internationale aktører deltager. Frem til 2017 er der i denne krig formentlig omkommet 400.000 til 500.000 mennesker gennem direkte krigshandlinger eller som følge af krigsbetinget vold, flugt, fordrivelse eller tilfangetagelse. Mere end halvdelen af alle syrere er flygtninge uden for landet eller *Internally Displaced Persons* (IDP), altså flygtninge eller fordrevne i eget land.

Ordensforfald

Hvad det videre regionale billede angår, så har der ikke ændret sig meget i de styrkeforskydninger, som essayet beskriver: Saudi-Arabiens og Irans øgede betydning for de regionale geopolitiske dynamikker, opløsnings-tendenserne i den regionale orden, ideologiseringen og den konfessionelle polarisering i politikken. Det er ikke kun i Syrien, at den statslige orden er brudt sammen. I Irak leger den kurdiske regionalregerings politiske ledelse til stadighed med tanken om en revision af "Sykes-Picot-grænserne" og med udråbelsen af en selvstændig stat, over hvis territoriale udformning det formentlig ville komme til væbnede konflikter. Der er til efteråret 2017 fastsat en folkeafstemning i de irakisk-kurdiske områder, som højst sandsynligt kun vil få en vejledende karakter, men som ikke desto mindre vil kunne underminere den irakiske stats legitimitet yderligere. I realiteten udøver regeringen i Bagdad i forvejen ikke længere nogen regeringsmagt i de kurdiske områder.

I det nordlige Syrien har det dér dominerende PYD

– den syriske pendant til det tyrkiske PKK – erklæret de af det beherskede ”kantoner” for en ”føderal region”, hvad der af næsten alle andre syriske aktører ses som et forsøg på at trække nye grænser. Især Tyrkiet forsøger, også med indsættelse af egne militære styrker inden for de syriske statsgrænser, at forhindre en konsolidering af et PYD-kontrolleret magtområde. I Libyen og Yemen er de krigeriske konfrontationer eskaleret yderligere. I begge lande er der konkurrerende, af forskellige stater i regionen støttede regeringer. I begge lande er der dog også aktive mæglingsbestrebelse fra FN samt fra politiske og samfundsmæssige kræfter, som indlader sig herpå – men tillige interne og eksterne aktører, som stiller sig i vejen for en forståelse. Egypten stagnerer under militærets herredømme. I ”den klassiske mellemøstenkonflikt”, altså konflikten mellem israelere og palæstinensere, er der ikke en gang længere forsøg på at fremlægge en ”løsning” – befolkningen på begge sider synes at indstille sig på, at man i en overskuelig tid vil være bundet til hinanden i en uløselig konflikt. Saudi-Arabien oplever i Yemen, at det er lettere at indlede en krig end at afslutte den – for slet ikke at tale om at afslutte den på egne betingelser.

Kampen mod IS

Som allerede nævnt kæmper såvel internationale som lokale hære og militser videre mod det såkaldte Islamisk Stat (IS) i Syrien og Irak. Ekspansionen af dette jihadistiske statsdannelsesprojekt blev stand-

set i 2015/2016, og siden da er IS' magtområde gradvist skrumpet. I efteråret 2016 begyndte tilbageerobringen af Mosul, IS' vigtigste irakiske højborg, og i juni 2017 tilbageerobringen af Raqqa, IS' "hovedstad" i Syrien. I sommeren 2017 har IS stort set tabt slaget om Mosul. Her og i byens omegn er kampene på jorden blevet udkæmpet af den irakiske hær, af de kurdiske Peshmerga-tropper samt af konfessionelle, shiitiske og sunnitiske militser, i det syriske Raqqa af de overvejende kurdiske "Syrian Democratic Forces" (SDF) - i begge tilfælde med massiv luftstøtte og logistisk assistance fra USA og fra den af USA ledede internationale anti-IS-koalition. Allerede i 2016 havde den syriske hær tilbageerobret den antikke by i Palmyra i den centrale del af landet – et sted, hvor IS ikke blot myrdede mennesker, men også gennem ødelæggelsen af monumenter fra verdenskulturarven ønskede at tilintetgøre en del af Mellemøstens historie – ja af menneskehedens historie: Det tydeligste tegn på en krig, som ikke blot foregår her og nu, men også på den lange historiske tidsakse.

I realiteten går næsten alle lokale, regionale og internationale aktører i Irak og Syrien ind for kampen eller krigen mod IS, men de udkæmper den ikke nødvendigvis i fællesskab. I Syrien kæmper den oppositionelle Frie Syriske Hær og andre oppositionsmilitser, den af PYD – broderorganisationen til det tyrkisk-kurdiske PKK – opstillede SDF og syriske regeringstropper på forskellige steder mod IS, men kampen mod IS har for regeringen og dens forbundsfæller såvel som for de

væbnede oppositionsgrupper hidtil ikke haft nogen høj prioritet. De oppositionelle grupper betragter, udtrykt noget forenklet, ”regimet” og IS på samme vis som fjender; SDF har i vidt omfang arrangeret sig med regeringen og fører en forbitret kamp mod IS og stedvis også mod anti-regime-oppositionen. Regeringstropper har gentagne gange fordrevet væbnede oppositionsgrupper fra områder, som disse forinden havde befriet fra IS.

Selvom IS har mistet territorium siden efteråret 2015, er en fuldstændig og vedholdende sejr over denne magtorganisation, som vil være en stat, som ikke anerkender andre stater, og som iscenesætter vold og terror, endnu ikke sikret. For det første gælder det stadig, at mennesker i de i dag af IS kontrollerede områder er nødt til at se regeringerne i Bagdad eller Damaskus som et ægte alternativ, såfremt forsøget på atter at hævde de respektive staters autoritet skal lykkes, såfremt – i militær-politiske planlæggers sprog – territorier ikke blot skal befries, men også holdes og genopbygges, og at der dernæst skal opstå – eller genopstå – et bæredygtigt samfund. Det har da også vist sig, at IS er i stand til med nye ”aflæggere” at vinde indpas i andre lande – i Libyen, Afghanistan og endog i Filippinerne -, hvis borgerkrig, forfald af statslig autoritet og legitimitet eller opløsning af hele stater giver de rette betingelser herfor. Endvidere viser det sig, således som Europas stater har oplevet det siden efteråret 2015, at en militær svækkelse af IS i Syrien og Irak fører til, at IS’ ledelse sender – eller tilbagesender - flere potentielle terrorister til Europa. Anslagene i Paris, Bruxelles og Berlin viser i al deres

uhyrlighed, at den internationale kamp mod IS' terror ikke kun kan udkæmpes på afstand med luftangreb mod lokaliteter i den syriske ørken. Hvis Europa reagerer på denne erfaring med fremmedfjendtlighed, populisme og nationalistiske instinkter, så vil det have draget den forkerte lære. En effektiv kamp mod terroristiske grupper og farer kan kun føres *med* samfundene – både egne og dem i Mellemøsten. Hvis EU ikke vil miste sin egen sjæl i kamp mod helt igennem ægte fjender, vil Unionen fortsat have brug for åbne grænser internt og åbenhed over for mennesker i sit naboland – tillige med en effektiv fælles EU-grænsesikring og en fælles politik for forebyggelse og bekæmpelse af terrorisme.

Diplomati og konflikter ved Den Persiske Golf

Ved afslutningen på det oprindelige bogmanuskript i forsommeren 2015 var den såkaldte atomaftale med Iran stort set udfærdiget, men endnu ikke underskrevet. Mod manges forventninger, især dem som havde betragtet hele atomdiplomatiet med Iran med den største mistro, blev aftalen – officielt *Joint Comprehensive Plan of Action* – underskrevet i juli 2015, passerede i de følgende måneder de parlamentariske forhindringer i Iran og USA og er siden sin *Adoption Day* i oktober 2015 blevet realiseret. Iran har siden da reduceret antallet af sine igangværende centrifuger og har deponeret nukleart materiale under Det Internationale Atomagenturs (IAEA) opsyn. USA, FN og EU ophævede i januar 2016 de fleste af deres sanktioner. Det er i sig selv ikke noget ringe resul-

tat, især når man tager i betragtning, at det drejer sig om udbyttet af en tolv år lang, sej diplomatisk proces. Det internationale statsamfund, her repræsenteret af de såkaldte ”5 plus 1” (altså de fem permanente medlemmer af FN’s Sikkerhedsråd plus Tyskland) eller ”EU-3 plus 3”, opnåede Irans afkald på et militært anvendeligt nuklearprogram og mangeårige indskrænkninger i landets civile atomprogram. På den anden side lykkedes det Teheran at bevare sin ret til atomar forskning og udvikling. Men vigtigere for vor kontekst er det, at indgåelsen af atomaftalen har som forventet haft en tydelig indflydelse på den iranske indenrigspolitik.

I foråret 2017 blev den iranske præsident Hassan Rouhani valgt med et overbevisende flertal – ikke så meget som følge af atomaftalen, som man kunne have formodet, men fordi han står for en åbning af landet, der frem for alt også giver løfte om en forbedring af den økonomiske situation.

Valgets udfald synes klart at vise, at iranerne ønsker en fortsættelse af den pragmatiske kurs, som Rouhani er slået ind på. Det betyder dog ikke, at den modstand, hvormed systemet imødegår selv forsigtige politiske liberaliseringsskridt, er brudt. Og det betyder heller ikke – eller bør ikke betyde – at Iran vil ændre sine regionalpolitiske ambitioner. Frem for alt forbliver det iransk-saudiske forhold spændt; væsentligste konflikt-punkt er her krigen i Syrien, men derudover også det udtalte spørgsmål, hvem der på sigt bliver den førende magt ved Den Persiske Golf. Her gælder det fortsat, at uden en afspænding mellem Riyadh og Teheran vil der

ikke være megen udsigt til en afslutning på den konfessionelle polarisering og slet ikke til en etablering af et robust regionalt sikkerhedssystem.

I realiteten kan der i dag iagttages det modsatte, nemlig en tiltagende polarisering i to konkurrerende regionale projekter: et iransk og et saudisk. Her har USA, eller i det mindste præsident Trump, temmelig entydigt placeret sig på den saudiske side og opmuntret saudisk politik.

Konflikten omkring Qatar, der eksploderede i juni 2017, hører til i denne sammenhæng. De straffeforanstaltninger, som Saudi-Arabien, De Forenede Arabiske Emirater, Bahrain og Egypten har erklæret mod Qatar, skal helt åbenlyst bringe Qatar på linie – altså forhindre, at enkelte stater i Saudi-Arabiens umiddelbare indflydelsesområde holder sig ude af den saudisk førte konfrontationspolitik over for Iran. Her drejer det sig altså om, at de arabiske monarkier danner en fælles front mod modstanderen på den anden side af Den Persiske Golf. For Emiraterne og Egypten kommer dertil en stærk irritation over den politiske og mediemæssige støtte, som Muslimbroderskabet hidtil har modtaget fra Qatar. Fra europæisk perspektiv er ikke alle, men dog nogle af de anklager, der rettes mod Qatar, berettigede. Hertil hører de forbindelser, som også medlemmer af Qatars herskerhus plejer til den såkaldte Nusra-Front, der optræder i Syrien som en aflægger af al-Qaeda. Pengestrømmene til al-Qaeda og lignende grupper kommer imidlertid ikke kun fra Qatar, men også fra andre stater på Den Arabiske Halvø.

Meget taler imidlertid for, at de hårde krav til Qatar – hvis de ikke fører til et familieinternt kup, altså en form for regimeskifte inden for Qatar – kan føre til det modsatte af, hvad der er formålet: en svækkelse af Golsamarbejdsrådet, Qatars tilnærmelse til Iran og en stærkere tyrkisk involvering i Qatar. En sådan udvikling ville ikke løse konflikterne mellem golfmonarkierne, men derimod forlænge dem på ubestemt tid.

USA har også efter Donald Trumps embedstiltrædelse formelt fastholdt atomaftalen med Iran – til trods for, at den amerikanske præsident i den saudisk-iranske hegemonialkonflikt entydigt har stillet sig på saudiernes side og også selv har indledt en hårdere politik over for Teheran. I især det amerikanske udenrigsministerium ved man, at atomaftalen også i tilfælde af en ensidig opsigelse fra Washington fortsat vil bestå. Signaler i overensstemmelse hermed fra Tyskland, Frankrig og Storbritannien kan ikke helt have forfejlet deres virkning. Heller ikke den amerikanske industri er på linie med Donald Trump, når det drejer sig om Iran. Det gælder ikke mindst for Boeing, som efter indgåelsen af atomaftalen har fået flere store kontrakter fra Iran. Det drejer sig i alt om levering af flere end 100 fly – og naturligvis om de dertil svarende arbejdspladser i USA.

Hegemonialkonflikten ved Golfen skærpes også af den interne udvikling i de to lande, ikke mindst af magtskiftet i Saudi-Arabien. For det er netop, hvad den lige over tredive år gamle Muhammad bin Salmans lynhurtige opstigen til kronprins og kongens stedfortræder drejer sig om. "MbS" er magtbevidst, ærgerrig og utål-

modig, og han er samtidig en ambitiøs reformator. Sagt på en anden måde: Han investerer hele sin aggressive energi på både inden- og udenrigspolitikken. Krigen i Yemen er "hans" krig, nøjagtigt som de vidtrækkende moderniseringsplaner for kongeriget, som han har ladet sammenfatte i en *Vision 2030*. Gennemførelsen af denne vision vil fjerne mange af de onder, som har plaget Saudi-Arabien og besværliggjort dets udvikling: Landet vil blive åbnet yderligere, mange saudier integreret på arbejdsmarkedet, de saudiske kvinders enorme økonomiske og samfundsmæssige potentiale vil blive udnyttet og de wahabistiske religiøse autoriteters magt beskåret. Heri indgår der også en nationalistisk – i stedet for en internationalistisk-islamistisk – orientering. Med andre ord: Saudierne skal blive stolte af deres eget land – og bestemt også af dets luftvåben og dets indsats i de regionale magtkampe – i stedet for som i tidligere årtier at have været stolte af det verdensomspændende fremme af en konservativ islam og salafisme. I Iran er der helt igennem sammenlignelige udviklinger: Her taler man netop ikke længere om eksport af revolutionen, men om nationale sikkerhedsinteresser. I realiteten ved ledelseseliterne i Riyadh såvel som i Teheran temmelig nøjagtigt, hvilke reformer deres lande har brug for. Og sandsynligvis ved de også, at den regionale konfrontation og polarisering ganske vist skaber indenrigspolitisk tilslutning, men materielt i det mindste udgør en bortødslen af energi.

Syrien i de regionale og internationale aktørers fokus

Syrien er fortsat det land, hvor regionens afgørende konflikter konvergerer. Det har gennem årene med borgerkrig været skueplads for konkurrence ikke blot mellem Iran og Saudi-Arabien samt mindre stater ved Golfen, men også mellem Rusland, en række vestlige stater og Tyrkiet. Det har i Syrien aldrig drejet sig om religiøse eller endog doktrinære konflikter, eksempelvis mellem sunnitter og shiitter. Ikke desto mindre er Syrien blevet skueplads for en konfessionel polarisering, som indebærer en risiko for, at landets – og Mellemøstens i det hele taget – kulturelle, konfessionelle og etniske pluralitet vil blive ødelagt.

Syrien er også det land, hvor en af de trends, der beskrives i dette essay – de internationale aktørers generelle tilbageholdenhed – begynder at smuldre. I dag, mens denne tekst skrives, deltager ved siden af Rusland og Iran også Tyrkiet og USA med egne soldater direkte i sammenstød i Syrien – og netop ikke kun i kampen mod IS.

I sommeren 2015 var de vigtigste syriske konfliktparter udmattede. Hverken regeringen eller oppositionsgrupperne var i stand til at sejre. Men begge parter fik tilstrækkelig støtte fra deres regionale og internationale forbundsfæller til at kunne kæmpe videre. IS og andre jihadistiske grupper var de eneste, der profiterede af dette. Internationale iagttageres frygt for, at regeringen kunne miste kontrollen over Damaskus – dog ikke til oprørerne og oppositionen, men til IS -, var på ingen

måde urealistisk. Samtidig tiltog antallet af flygtninge fra Syrien fortsat, netop dem, som ikke længere var indstillede på i nabostaterne at afvente bedre tider i hjemlandet, og som derfor begav sig på vej mod Europa. Selvom mindre end en fjerdedel af de syriske flygtninge ankom til de europæiske grænser (og for det meste ønskede at komme til Tyskland eller Sverige) – alene Libanon tog imod et lignende antal mennesker, dobbelt så mange flygtede til Tyrkiet -, var EU til at begynde med overbebyrdet med denne opgave. Flygtningestrømmen i sommeren 2015, men også terroranslagene i Paris og i andre europæiske byer viste tilmed, at konflikten i Syrien ikke blot vil brænde ud, og at heller ikke EU-staterne vil kunne afskærme sig fra Mellemøstens krig, vold og elendighed.

Hverken EU eller USA greb imidlertid initiativet. I slutningen af september 2015 begyndte derimod Rusland at gribe direkte ind i den syriske borgerkrig med sit luftvåben. Hermed forfulgte Moskva forskellige mål på forskellige niveauer: Det var formentlig rigtigt, som Rusland offentligt erklærede det, at man – ikke meget anderledes end den USA-ledede koalition – i Syrien ønskede at gribe ind mod IS, som havde rekrutteret nogle tusinde russiske og russisksprogede jihadistter. Med sin indgriben i Levanten fremmede Rusland også videregående geopolitiske interesser på internationalt niveau, ikke mindst den russiske ledelses stærke ønske om af Washington at blive anerkendt som ligebyrdig aktør. Og endelig drejede det sig i Moskva entydigt om at stabilisere og konsolidere sin syriske forbundsfælle

militært: Bashar al-Assad og hans regering skulle bringes i en situation, hvor de i givet fald ud fra en styrkeposition kunne træde ind i forhandlinger om en politisk løsning. Hermed gjorde den russiske præsident Vladimir Putin det muligt for de syriske regeringstropper at vinde afgørende landområder, især at bringe de store byer under kontrol og at sikre egne forbindelseslinier. Åbenbart forsøgte den russiske ledelse imidlertid ikke at gøre det muligt for Assad at vinde en fuldstændig militær sejr: en generobring af hele landet. Ledelsen i Moskva syntes snarere at søge en form for stabilitet i Syrien, som grundlæggende vil opretholde regimet, men samtidig tvinge det til forhandlinger for at muliggøre visse tilpasninger i regimestrukturen.

Jeg skal ikke her forsøge at vurdere Ruslands militære indgriben i Syrien normativt og da slet ikke moralsk. Ud fra et strategisk perspektiv gælder det, at Rusland med sin intervention i Syrien har blandet kortene på ny – og det på en måde, som har gjort flere nye diplomatiske initiativer mulige – og nødvendige. I efteråret 2015 fandt der under USA's og Ruslands ledelse to internationale syrienkonferencer sted i Wien, ud af hvilke der under navnet *International Syria Support Group* (ISSG) faktisk opstod en statsfællesskabets kontaktgruppe, som omfatter de vigtigste internationale og regionale aktører. I december 2015 krævede FN's Sikkerhedsråd en igangsættelse af officielle forhandlinger mellem den syriske regering og de oppositionelle kræfter. Ud af disse skulle der ifølge en meget ambitiøs tidsplan inden for seks måneder fremstå en troværdig, ikke-konfessionalistisk

og inkluderende form for regering. Samtidig skulle alle de stater, som har en vis indflydelse på konfliktparterne i Syrien, bestræbe sig på at få skabt en våbenstilstand.

Som følge heraf indledtes der i begyndelsen af 2016 i Genève under ledelse af FN en første runde af fredsforhandlingerne mellem den syriske regering og oppositionskræfterne. Kort efter meddelte USA og Rusland deres aftale om en våbenstilstand i Syrien – på hvilken de ville forpligte de respektive syriske konfliktparter, som de havde indflydelse på. Denne våbenhvile holdt i omkring seks uger, men mange af de for befolkningen i Syrien afgørende spørgsmål, så som adgang til belejrede byer og kvarterer, forblev uløste. De til forhandlingerne planlagte seks måneder viste sig at være et overoptimistisk kort tidsrum. I sommeren 2016 var krigen i Syrien atter i fuld gang; i efteråret begyndte slaget om Aleppo, som i december sluttede med oprørernes rømning af den af dem holdte bydel.

Regeringssidens sejr i Aleppo, i hvilken Rusland og Iran havde en betragtelig andel, motiverede Rusland til aktivt og med indsats af egen diplomatisk ”kapital” at arbejde for en deeskalation af situationen i Syrien. Bag dette skridt stod uden tvivl også frygten for at blive trukket ind i en endeløs krig i Syrien – et scenario, der ville have ligheder med det sovjetiske engagement i Afghanistan. Rusland blev heri understøttet af Tyrkiet, som til slut opgav sin støtte til oprørerne i Aleppo og koncentrerede sine mål i Syrien om at forhindre en af PYD/PKK kontrolleret sammenhængende zone langs den syrisk-tyrkiske grænse. Med det formål interve-

nerede tyrkiske tropper det nordlige Syrien og etablerede mellem Jarablus og Azaz en af Tyrkiet kontrolleret ”beskyttelseszone”.

Rusland og Tyrkiet lancerede kort derefter i fællesskab den såkaldte Astana-proces, der i begyndelsen blev set som en konkurrent til de af FN-mægler Staffan de Mistura førte syrienforhandlinger i Genève. Det var af stor betydning, at det var Rusland og Tyrkiet, der som to af hovedsponsorerne for de to syriske konfliktparter besluttede sig for et samarbejde om at afslutte krigen. De to stater forkyndte i slutningen af 2016 på ny en våbenstilstand og forsøgte hver især at formå deres forbunds-fæller i Syrien til også at overholde denne. Rusland og Tyrkiet erklærede sig selv – og kort efter også Iran – for garanter for denne våbenhvile og gav i maj 2017 meddelelse om oprettelse af fire såkaldte deeskalationszoner inden for Syrien. Disse zoner – én ved den tyrkiske grænse, én ved den jordanske, én i den østlige omegn af Damaskus og én ved tre mindre byer i det centrale Syrien – i områder, hvor oppositionen og de væbnede oppositionsformationer har relativ stærk opbakning, og som regeringssiden ville have store vanskeligheder med at tilbageerobre. Den russiske kalkulation var klar: Hellere gøre disse områder til så at sige oppositionens reservater og dermed gøre det muligt for regeringen at frigøre kræfter, som denne ville have brug for til kontrol af hovedstaden og andre storbyer samt til befrielse af de dele af landet, som fortsat var kontrolleret af IS. En i det mindste temporær garanti for oppositionens forbliven i de fire zoner ville endvidere gøre det muligt før eller

senere at sætte gang i forhandlinger og praktiske aftaler mellem de facto-autoriteterne i disse zoner og regeringen i Damaskus.

Dette forehavende viste sig langt vanskeligere end man i Moskva – især i det russiske militær, som her var den drivende kraft – havde forestillet sig. ”Astana-processen” var på ingen måde et alternativ til de FN-ledede fredsforhandlinger i Genève. Tværtimod, så havde forsøget på at bringe ro på de militære fronter brug for de fremskridt på den politiske front, som der blev forhandlet om i Genève – lige som forudsætningen for, at de politiske forhandlinger kan opnå succes, er en våbenhvile. Mens dette forord skrives, er deeskalationszonernes geografiske detaljer og deres grænser endnu ikke afklarede. Til uoverensstemmelserne mellem de tre garantier hører desuden spørgsmålet om, hvorledes våbenstilstanden skal overvåges og overholdes, og hvilken rolle de deltagende stater eller andre aktører skal have heri. Det kan i det mindste ikke udelukkes, at der i sidste ende alligevel vil blive sendt en opfordring til FN om at sende observatører eller fredsbevarende tropper til Syrien.

I sommeren 2017 er USA og Rusland blevet enige om indtil videre i fællesskab at skabe en våbenstilstand mellem de lokale konfliktparter i den sydlige deeskalationszone langs den jordanske grænse. Beslutningen herom blev meddelt efter det bilaterale møde mellem de to præsidenter, Donald Trump og Vladimir Putin, som fandt sted i forbindelse med G20-mødet i Hamburg. Putin har hermed forpligtet sig

til at afholde den syriske regering fra yderligere forsøg på at tilbageerobre oppositionsområderne i det sydvestlige Syrien. Og Trump har temmelig entydigt accepteret Ruslands ledende rolle i bestræbelserne på at bringe syrienkonflikten til en afslutning.

Perspektiverne for fred i Syrien.

I realiteten er volden mellem de ”oprindelige” konfliktparter, altså ”regimet” og ”oppositionen”, taget mærkbart af siden meddelelsen om deeskalationszonerne. Og de af FN ledede syrienforhandlinger i Genève begyndte på ny i foråret 2017; de var ikke mindre vanskelige end i 2016 eller under tidligere forsøg, men dog under ændrede fortegn, hvortil ikke mindst hører en stigende interesse fra oppositionen med dens politiske og militære fløje for at finde en forhandlingsløsning – selv under for den relativt mindre gunstige betingelser end i tidligere faser af konflikten. Om denne proces fører til det ønskede resultat – en politisk overgang til fred og en form for magtdeling -, er det, mens denne tekst skrives, endnu ikke muligt at vurdere. Hvis der i dag skal drages en lære, så vedrører den forholdet mellem lokale konfliktparter og de regionale og internationale aktører: Konfliktparterne på stedet har deres egne ambitioner, for hvilke de er indstillede på at kæmpe og at risikere landets fremtid. De er drevet af forskellige motiver, af politisk forandringsvilje, magtbegær, men især også af frygt: frygt for modpartens sejr, frygt for marginalisering i et fremtidigt Syrien, frygt for egen overle-

velse eller muligheden for at opretholde egen livsstil. Ingen af de syriske konfliktparter er kun en marionet for eksterne spillere. De har, hvis de skal indlade sig på konkrete fredsscenarier, brug for bestemte garantier, og det vil ikke være nok for dem, hvis disse udelukkende kommer fra deres krigsmodstandere og medborgere. De har endvidere brug for det klare budskab fra deres udenlandske støtter, at disse ganske vist fortsat beskytter og støtter dem, men at de ikke længere er indstillede på at hjælpe dem til at spille på en sejr over deres lokale modstandere.

Uden støtte fra Rusland, USA og Tyrkiet ville der ikke en gang være kommet en midlertidig våbenhvile i stand i Syrien. Uden statsamfundets ledsagelse og uden tilslutning fra de regionale parter – især Saudi-Arabien og Tyrkiet - vil krigs- og konfliktparterne i Syrien sandsynligvis heller ikke kunne enes om en deling af magten. FN kan lede forhandlingerne, give støtte til en tilnærmelse af standpunkter og udvikle eller formidle ideer; men FN har ikke den indflydelse, som stater som Rusland og Iran kan udøve på den syriske regering, og som Saudi-Arabien, Qatar og Tyrkiet hver kan udøve på forskellige oprørsgrupper.

Alternativet til en forhandlet løsning vil være en fragmentering af landet uden fælles institutioner, en formentlig langvarig magtudøvelse af warlords og vedvarende vold i det mindste i dele af landet. Og formentlig også en nydannelse af IS eller en tilsvarende gruppe under et andet navn.

Afslutningen på Mellemøsten, som vi kender det
www.ellekar.dk